

כיון שמעולם לא הפסידו לעבד בעדותן, שהרי בשעת עדותן לא היתה שום עדות אחרת לעבד, ואחר כך כשבאו עידי הזמה ואפכינהו גם כן לא הפסידו הראשונים כלום לעבד, משום שנתבטלה עדותן בשעת הזמה, ולכך חידש הרמב"ם שאפילו בזה חייבים על מחשבתם.

★★

עוד הקשו המפרשים, למה השמיט הרמב"ם הך דאוקים הכא דאיירי דוקא בדעמד בדין, דאי לאו הכי דמי' דכולי' עבד בעי לשלומי כיון דאכתי לא מיחייב.

ותירין בשער המלך (הל' עבדים פ"ה הי"ז) די"ל דהרמב"ם מפרש כרש"י דהיינו טעמא דכולי עבד בעי לשלומי, מטעם דאי הוה בעי הוה מודה בבית דין ומיפטר, ומודה בקנס פטור.

והנה לר' המנונא ור' יוחנן דס"ל לקמן ע"ה ע"א דמודה בקנס דיציאת אברים אם פוטר את עצמו מכלום חייב, תו לא בעי להעמיד בשעמד בדין, דהרי כשפוטר את עצמו מכל, ה' העבד יוצא לחירות, וסוגיא דהכא אתיא כרב הונא הסובר דגם בקנס דראשי אברים אע"ג דפוטר א"ע מכלום פטור, ולפ"ז להלכה דקיי"ל כר' המנונא ור' יוחנן ניחא פסק הרמב"ם דלא כתב הך אוקימתא דהעמידו בדין.

דף ע"ד ע"ב

בגמ': סימא את עינו והפיל את שינו.

במסכת ברכות (ה, א) מובא מחלוקת מאין דורשים שיסורים ממרקים עוונותיו של אדם, רבי יוחנן דורש משן ועין, 'מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה, ואילו ריש לקיש דורש זאת מברית מלח, 'נאמר ברית במלח, ונאמר ברית ביסורין, מה ברית האמור במלח, מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין, יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם'.

והנה ההבדל בין שתי הדרשות, שאם דורשים משן ועין, הרי בשן ועין אינו יוצא לחרות אלא אם רבו הכהו ולא אחר, וצריך גם שיכיר וידע מי הכהו, מה שאין כן אם דורשים מברית מלח, כל יסורים שיבואו עליו ממרקים.

על פי זה ביאר בהר צבי להגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל (פר' וארא) את הפסוק (שמות ו, ה) 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם', שבני ישראל סברו, שמצרים אלו אדוניהם והם הכו אותם, ולא ידעו שהמכות היתה גזרה משמים, ולא הכירו המכה האמיתי, ואם כן לא יצאו לחרות, על כך נאמר 'ואזכור את בריתי', אזכור גם את הדרשה מברית מלח, שכל יסורים ממרקים.

בפירוש אהבת איתן (על עין יעקב, ברכות שם) הקשה, מאחר שיש גזירה שוה, למה לא דרש גם רבי יוחנן לגזירה שוה, אלא נצרך לקל וחומר, ואין לומר שחלק על הגזירה שוה, משום שאנו מוצאים במקומות אחרים בש"ס שרבי יוחנן עצמו דורש גזירה שוה של ברית ברית, (עיין יומא נד, א, ומנחות כ-כא).

וביאר, שרבי יוחנן וריש לקיש לא נחלקו כלל, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, דיש עוונות הבאים מצד התולדה, מתכונות רעות שהושרשו אצל אביו ואמו, ויש עוונות הבאים מחמת יצרו הרע. עוד צריך להקדים דאיתא במדרש (במדרש רבה לו, ה), 'אמר רבי יעקב בר זבדי, מה טעם עבד יוצא בשן ועין, מהכא וירא ויגד', ופירש רש"י, 'ראה (חם) בעינו (את ערוות נח), והגיד בשינו המחתיך את הדיבור, וכיון שלקה באחד מן האיברים שחטא, נפטר מקללתו ויוצא לחרות'.

והנה החטאים שבאים מחמת ירושה מאבותיו, הם בבחינת עבד שבא לו מצד האבהות, מחמת קללת חם זקיני והוא בא מזרעו, ויסורים הממרקים את החטאים הם בדומים לשן ועין שמוציאין את העבד לחרות, ומבטלין כח האבהות והתולדה, ובהם דיבר רבי יוחנן ולכן דרש קל וחומר משן ועין, אבל ריש לקיש דיבר ביסורים הבאים על האדם מצד חטאי עצמו, וזה בדומה למלח שממתקת את הבשר שיהיה בו טעם טוב, ולכן דרש גזירה שווה ברית ברית.

★★

בגמ': מודה בקנס כו' פטור.

על פי דין זה דמודה בקנס פטור ביאר בעין יצחק (בראשית), מה שפנה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון (בראשית ג, יא) ואמר לו: 'המן העץ אשר ציויתך לבלתי אכול ממנו אכלת', ולמה לא פנה אליו מיד בתביעה כיצד אכלת מן העץ אשר ציויתי אותך לא לאכול. אלא דבכך ביקש הקדוש ברוך